

Kirke- og kulturhistoriske Smaating

Ved *F. Elle Jensen*.

De nedenfor meddelte Skrivelser indeholder i og for sig intet opsigtsvækkende. Alligevel turde de ikke være helt uden Interesse, idet de nemlig i sig selv er smaa Øjebliksbilleder fra den jævne Hverdag, ligesom de tidt kan yde gode Bidrag til en Karakteristik af dem, de stammer fra. Ved de korte Strejflys, de kaster over ellers ukendte Episoder, kommer de da til at virke som en Slags Stikprøver på, hvordan der levedes og tænktes i ældre Tid, og saaledes give et Bidrag til Belysning af den. På en enkelt nær er de hentet fra de i Ribe Bispearkiv henliggende indkomne Breve (i Landsarkivet i Viborg). Da der ikke er tilsigtet nogen tekstkritisk Udgave af dem, er Retskrivningen moderniseret — dog med Bibeholdelse af »de store Bogstaver!«

FRA KIRKETVANGENS DAGE.

Fra Pastor *Thurah*,¹⁾ Ribe, til Biskop *Tage Müller*²⁾ (d. 5.10.1846):

I den største Del af min Embedstid har de, der er udenfor Rangen i St. Catharinæ Sogn, ordentligvis ladet deres Hustruer holde Kirkegang efter Lovens 2-8-9 og derved ydet Præsten Offer efter Lovens 2-12-5. Men i den senere Tid har nogle og navnlig af dem, der er tilflyttet, søgt at unddrage sig denne Pligt under Paaskud af, at det ikke overalt var almindelig Brug, og at man ikke behøvede

at følge denne Skik. Jeg har imidlertid stedse stræbt at vise dem det urigtige i deres Adfærd og saaledes oftere faaet Sagen afgjort i Mindelighed og kun i et enkelt Tilfælde været sat i den Nødvendighed at tvinge den genstridige til at opfylde Lovens Bud. Saaledes har nu Bager Schouboe først vægret sig ved at lade sin Hustru holde Kirkegang, men siden efter de ham gjorde Forestillinger indvilget deri, uden at det dog virkeligen er sket uagtet mine gentagne Paamindelser. Da nu Eftergiveness i denne Henseende kun vilde have til Følge, at stedse flere løsriver sig fra Kirkens kristelige Skik, saa finder jeg mig foranlediget til at andrage om, at det under Lovens Tvang maatte blive bemeldte Schouboe paalagt at lade sin Hustru holde Kirkegang paa den her brugte Maade ved at indledes af Præsten fra Prædikestolen samt i den Anledning erlægge et passende Offer til Kirkens Betjente, en Forholdsregel, der kan tjene ham og andre ligesindede til Advarsel.

Pastor Thurahs Klage blev støttet af Stiftsprovst *Daugaard*,³⁾ og Biskoppen henvendte sig derefter til Byfoged Stricker med Anmodning om at foretage det fornødne. Hvad videre skete, fremgaar af Byfogdens Svar (d. 8/10):

Efter at jeg i Anledning af Deres Højærværdigheds gunstbehagelige Skrivelse af Gaars Dato havde fremkaldt Bager Schouboe og med Hensyn til Indholdet af de herhos tilbagefølgende Bilage havde foreholdt ham det urigtige i hans Adfærd ved at nægte at lade sin Hustru holde Kirkegang paa sædvanlige Maade og navnlig paa Grund af hans Indvendinger gjort ham opmærksom paa Bestemmelserne i Reskript af 8/11 1748 om Rangspersoners Fruer, cfr. Kancelliets Promemoria af 27/11 1777 Pag. 2, samt i Reskript af 27/11 1754⁴⁾), har han er-

klæret, at han hidtil, forledet ved andres Relationer har staaet i den Formening, at det var noget, der beroede paa vedkommendes egen frie Vilje, om deres Hustruer skulde holde Kirkegang ved at indledes af Præsten fra Prædikestolen og ofre eller ikke, hvilken Formening hos ham var blevet bestyrket derved, at det var blevet ham bekendt, at en Embedsmands Frue her i Byen, da hun holdt sin Kirkegang, ikke var blevet indledet af Præsten, men at han nu efter at være blevet bekendt med foranævnte Lovbestemmelser vel indser, at han har handlet urigtigt ved ikke at have fulgt fornævnte Skik. Da hans Hustru imidlertid, som Menigheden bekendt, allerede har besøgt Kirken og saaledes selv holdt sin Kirkegang, saa vilde det være hende og ham i høj Grad ubehageligt, om han nu skulde tvinges til endnu engang at holde Kirkegang paa den foreskrevne Maade, og han bad desaa om, at hun for denne Gang maatte vorde forskaonet herfor, imod at han sender Kirkens Betjente et passende Offer, hvortil han ogsaa under sin Samtale med Pastor Thurah skal have erklæret sig villig. Skulde der imidlertid fra Gejstlighedens Side blive insisteret paa, at hans Hustru, uagtet hun som sagt alt har holdt sin Kirkegang, endnu engang holder denne ved at indføres paa lovformelig Vis og derefter at ofre i Kirken, da er han, hvor ubehageligt saadant end vilde være dem, ogsaa villig til at lade hende iværksætte saadant, men da han ikke har handlet mod bedre Vidende, men alene af Misforstaaelse og Uvidenhed om Lovens Bud, saa haabede han, at man for denne Gang vilde skaane dem og navnlig hende for en saadan Ydmygelse.

Efter dette frafaldt Biskoppen Kravet mod Md. Schou-

boes Indledning for denne Gang, mod at Schouboe inden 8 Dage affandt sig med Offer til de paagældende.

STOLESTADER I VILSLEV KIRKE.

Mads Jespersen, Jens Peter Bramming og Christen Mogens til Biskop Daugaard (d. 10/11 1851):

Ved indeværende Aars Kirkesyn blev Kirkeværgerne for Vilslev Kirke paalagt at bortskaffe de Fruentimmerstole i Koret, som der var anbragt og benyttet af vore og flere Koner, af hvilke der fra Arilds Tid har været flere om hver Stol, hvilket endnu gælder som Regel og Vedtægt, lige saa vel som det har gældt for vore Forfædre, at Efterkommerne har holdt sig til disse Stolestader. Da de borttagne Stolestader har tilhørt vore Forfædre, har vi altsaa rimelig Grund til at tro, at de ogsaa maa tilhøre os, indtil der anvises os anden Plads i Kirken, da vi ellers maa tiltrygle os Lejlighed i andre Stole. Vi vover derfor underdanigst at bede om, at de nedtagne Stole igen maa oprettes, eller en anden Plads maa saavidt muligt blive os udvist. I Haab om vort Ønskes Opfyldelse og Deres Højærværdigheds højgunstige Svar tegner vi os Deres underdanige

Kirkeværgernes Erklæring (d. 10/12 1851):

Da Provsten ved sidste Syn over Vilslev Kirke paalagde Kirkeværgerne at borttrydde de omtalte Stole af Koret, foreholdt vi Kirkeværger ham, at det rigtignok vilde møde Modstand af de Beboere, som efter gammel Vedtægt tilholder sig Stolestadet som deres Ejendom, hvortil Provsten svarede, at det gælder ikke nu, men enhver kunde tage Sæde i Kirken, eftersom de kom først. At anvise de klagende Stolestader, som der ytrede i Provstens ærede Skrivelse af d. 29. den forrige Maaned, kan Kirkeværgerne ikke indlade sig paa, thi naar enhver ikke kan tage Plads, hvor der er Plads, som Provsten en-

gang sagde, saa er der ingen til de klagendes Koner, da Stolene som foranmeldt er udskiftet alle; skal dette ikke gælde, som Provsten dengang sagde ved Stolestadernes Ophævelse, saa er der ingen anden Steds Plads, end hvor de før var. Men denne Udgift finder vi ikke, Sognet er pligtig at bære, især da de nedbrudte Stole for faa Aar siden af ny er istandsatte.

Niels Johansen, Jens Anchersen, Jørgen Brok.

Biskoppen resolverer d. 16/1 1852, at der enten skal henvises Kvinderne Plads i Kirkestolene eller foretages en ny Fordeling af disse.

PRÆSTENS HUND.

Pastor *Tetens*, Malt, var en Stridens Genstand mellem Beboerne i Pastoratet, der efter deres Syn på ham var delt i to Lejre. Hvordan hans Uvenner saa paa ham, fremgaar tydeligt af den nedenfor anførte Klage, som en Indsender havde ønsket optaget anonymt i Ribe Stiftstidende, men som Redaktøren i Stedet d. 3/9 1852 tilstillede Biskoppen, da han ikke mente, den hørte hjemme i hans Blad:

Den her paa Egnen noksom bekendte Præst, *Tetens*, Maltbæk, viser saavel mod Kirken som mod Menigheden en mageløs Foragt, som ikke bør forties, og som man maa undre sig over, at hans Sognefolk ikke fører Klage over. Han lader sig nemlig ledsage ind i Kirken af sin Hund, der følger ham baade paa Prædikestolen og for Alteret. Skønt Hunden opfører sig roligt, saa kan dens Nærværelse dog, f. Eks. naar den under Kommunionen sætter sig for Alteret, ikke andet end vække Forargelse, og derfor haaber Indsenderen, at høje vedkommende vil forhindre denne Skandale.

Afkrævet en Erklæring svarede Pastor *Tetens* (d. 19/9):

Mod den iøjnefaldende hadefulde og chikanøse anonyme Beskyldning om udvist mageløs Foragt mod Kirke og Menighed nedlægges Protest som

imod aabenbar Usandhed. Dersom en af de mig tilhørende smaa Hunde en enkelt Gang har sneget sig ind i en af Kirkerne, da har det været mod mit Vidende og meget mod min Vilje og Ordre til mine Tjenestefolk, og det forhindres stedse saa vidt muligt. Det maa her som overalt, hvor der ingen Dørvogter er ved Kirkerne, meget beklages, at det næsten er en Umulighed at forhindre Hunde fra at indsnige sig, hvad enten de tilhører Sognepræsten eller andre Medlemmer af Menigheden, men under Gudstjenesten at begynde Jagt efter dem for at foretage Udkastelsesforretninger, det er formentlig at gøre det onde værre og at vække baade Forargelse og Forstyrrelse og vilde lige meget være baade under Sognepræstens og Kirkesangerens Værdighed.

DET TVUNGNE SKRIFTEMAAL

Hvor uandeligt og uforstaaende en Præst kunde optræde, vil fremgaa af nedenstaaende. D. 29/5 1852 melder Pastor *Schmidt*, Seest, til Biskoppen, at Boelsmand Rasmus Povlsen og tre andre har været til Alters uden forudgaaende Skriftemaal. De blev derfor stævnet til Møde i Præstegaarden, men da han ikke mødte, anmodede Præsten Herredsfogden om at paalægge ham at komme. Dette afviste Herredsfogden, hvorefter Schmidt henvendte sig til Amtet om Sagen. Hvad derefter skete, vil ses af en senere Rapport (d. 14/6) til Biskoppen:

Efter at have modtaget et Amtsdekret, som paa lagde Boelsmand Rasmus Poulsen efter dets Forkyndelse med Aftens Varsel at møde i Præstegaarden under en Tvangsmulkt af 2 Mk., indkaldte jeg ham først paany ved et simpelt Brev. Personlig træffende sammen med mig ved et Bryllup gjorde han nogle Indvendinger mod at møde den Dag, da han ikke havde Tid til at gaa til Præstegaarden, hvorfor jeg ved Degnen overlod ham at møde i Gaar

efter Gudstjenesten. Hertil bekvemmede han sig, og i Degnens og den ene Kirkeværges Overværelse søgte jeg da at overbevise ham om det urigtige i hans Opførsel, men tilsyneladende forgæves. Han heraabte sig paa, at han havde lært sin Kristendom, ikke kunde komme til Tiden og altsaa, naar han ikke kunde komme til Skriftemaal, maatte gaa til Alters uden dette osv. Tillige anførte han, at fire eller fem flere, end jeg og Degnen vidste, var i samme Tilfælde, men opgive dem vilde han ikke. Alvorligen foreholdt jeg ham da hans Misbrug af Sakramentet, Trods og Hovmod og lod ham vide, at dersom han oftere gjorde sig skyldig i dette, blev han offentlig ekskommuniceret, hvortil han svarede, at han kunde saa søge Altergang andetsteds. Efter at have betydet ham, at jeg forventede, at Hans Højærværdighed Biskoppen i saa Tilfælde vilde vide at træffe Foranstaltninger, dimitterede jeg ham. Da jeg tillige nu af Medhjælperne erfarer, at Manden er et bekendt mindre godt Subjekt, en slet Søn og Broder, af en meget trodsig Karakter (et Slags Søskendebarn iøvrigt af v. Støcken i Ribe), var vi enige om, at Sagen helst nu for denne Sinde maa bero. Jeg haaber i denne Sag at have handlet i Overensstemmelse med min høje foresattes Anskuelse.

FORSLAG TIL EN KIRKEGANGSUNIFORM.

Fra *Knud Simonsen*, Tømmerby ved Sneum, til Biskoppen (d. 10/6 1855):

Der er jo et Indre i os, som siger os, hvad der er ret eller uret, ligeledes hvad der er sømmeligt og anstændigt; på Grund heraf, da jeg efter mine Anskuelser har erfaret meget usømmeligt og stridende mod Velanstændighedens Grundsætninger, tog jeg til Pennen for at tilkendegive Deres Højærvær-

dighed sligt. Formedelst Brystsvaghed har jeg i længere Tid maattet holde mig hjemme, ja ikke engang vovet mig i Kirken før Kristi Himmelfartsdag; der var den Dag Altergang, hvori jeg og Konen deltog. Præsten holdt en smuk Prædiken i Anledning af Dagen, men desværre Andagten var liden efter min Formening, især af Fruentimrer. Mange stødte til hverandre med Albuerne, der blev hvisket, der blev peget, formodentlig alt om Stadsen; de fleste var klædt, som skulde de til Gilde eller anden Lystighed og ikke til Herrens Bord. Naar der skal være Barnedaab, Bryllup, og en faar en Nys derom, løber den gerne til en anden og lader den det vide, og saa maa de naturligvis til Kirken for at se Stadsen. Ellers kommer de der ikke. Præsten prædiker ofte mod Hovmod, og der er vel altid blevet prædikeret derimod, dog er det tiltaget i høj Grad i Landsbykirkerne, mon der ikke kan sættes en Grænse derfor. Jeg mener jo, men man bør søge Lovens Vej, hvis Gejstligheden vilde indgaa med en Bøn til Regeringen (eller hvordan?) og bede om, at alle disse Luksusartikler maatte blive bandlyst af Landsbykirkerne (Blomster, Kniplinger, Baand, Frynser, Perler, Ørenringe, eller hvad man skal kalde deres Overslagsklæder, og hvoraf nogle er saa store, at de næsten naar Jorden, brøgede, blomstrende og sribede Kjoler m. m. m., som jeg ikke kender), og at der maatte blive anordnet en sømmelig Kirkedragt, ensformig for Kvinder, ligeledes for Piger, jeg mener en Overkjole af mørk Farve, enten sort eller mørkeblaa, jeg mener blaa om Søndagen, og at de derhos har en dertil, sort til Alters og paa Festdagene. Hovedbeklædning maa være i Forhold til Klædningen. Saa er der jo ingen Stads at se; mon da ikke Tankerne skulde være mere henvendt paa

Guds Ord, for saadan som det er, er jeg vis paa, at mange ikke engang aner, at Præsten er paa Stolen. — Efter at jeg nu havde nedskrevet disse mine enfoldige Tanker over nævnte Genstand, syntes jeg det at være min Pligt at aabne Hjertet for en fortrolig, altsaa beder jeg mig undskyldt, idet jeg tog mig den underdanige Frihed at overgive dette lidet til Deres Højærværdigheds Drøftelse og Bedømmelse og smigrer mig med det glade Haab at have nedlagt dette i en Mands Haand (hvis der ikke findes Anstød), der baade har Vilje og Evne til at virke for Sagens Fremme. Gid disse Linier maatte vinde Bifald, da er et kært Ønske af mig opfyldt. Iøvrigt være Deres Højærværdighed hilset! Underdanigst af [Navnet].

Efterskrift. Mandfolkene burde vel ogsaa at omtales. De begynder godt med brogede Tøjer i Kjoler og Benklæder, ligeledes med kulørte Kasketter. Alt dette kan man vel ogsaa kalde usømmeligt i Kirken. Da mit Helbred er saa ringe, svækkes Hu-kommelsen, [derfor] havde jeg nær glemte dette. Min Skrift er ringe, da Haanden ryster.

ET SAMVITTIGHEDSSPØRGSMÅL.

Fra Pastor Müller, Bryndum, til Biskoppen (d. 6/8 1856):

Et her indtruffet Tilfælde foranlediger mig til at udbede mig Deres Højærværdigheds Raad og Vejledning. Det skete for nogen Tid siden, at en agtet Gaardmand — Sogneforstander — gjorde Forsøg paa at skille sig selv ved Livet; det mislykkedes imidlertid, saa han kom sig igen. Medens han det første Par Dage derefter laa i bevidstløs Tilstand, talte jeg ofte med Konen, der var meget nedslaaet, og da Manden selv begyndte at komme sig, ligeledes med ham — dog kun som med en syg i Alminde-

lighed. Jeg mærkede nemlig snart, at han ikke vidste, hvad der havde tildraget sig, eller kendte Aarsagen til sin Sygdom; jeg ventede, at Bevidstheden om det skete efterhaanden vilde klare sig for ham, men det har ikke været Tilfældet. Man kunde vel mene, at han vidste det selv uden at ville tale derom, men jeg har flere Grunde til at være aldeles subjektivt overbevist om, at han til dette Øjeblik ikke ved det, og da jeg maa tilstaa, at jeg nærer Frygt for Følgerne, hvis jeg talte til ham derom, tør jeg ikke paatage mig det dermed forbundne Ansvar. Men naar nu denne Mand til Efteraaret som sædvanlig melder sig til Altergang, kan og bør jeg da antage ham dertil uden i Forvejen at have talt med ham om, hvad han har gjort — og hvis ikke, tør og bør jeg da paatage mig Ansvaret for de mulige Følger af en Samtale med ham derom?

Biskoppen svarer (d. 9/8), at Pastor Müller med god Samvittighed kan antage Manden, naar han ikke selv kan huske sin Gerning.

EN SLAG-FÆRDIG PRÆST.

I »Vestjyllands Avis« for d. 11/9 1863 stod følgende, indsendt af Smed *Andreas Hansen Sørensen, Sønderho*:

Sognepræsten hersteds⁸⁾ har paa Stranden staaende et aabent Badehus. Søndagen dn 23. f. M. har to Drengene under 9 og 10 Aar gjort en Smule Urenlighed i bemeldte Hus, hvorfor Præsten blev saa fortørnet, at han gik ind i Skolens nederste Klasse d. 1. d. M. og pryglede dem saa uforskammet, at den ene var slagen blaa, den anden blaa og blodig. Da vi naturligvis ikke var fornøjede med en saadan Behandling, gik Moderen med den blaa og blodige i hendes Mands Fraværelse til Præsten og mente, at det ikke var en Maade at revse Børn paa, og da jeg heller ikke fandt mig tilfreds ved en saadan Be-

handlingsmaade, gik jeg først til Skolelæreren og fik Underretning om, hvorledes han havde slaaet dem. Læreren sagde, Præsten havde slaaet dem saadan, at han ikke kunde taale at se paa sligt, thi Præsten slog med Næver i Hovedet, saa den ene fik blaa Øjne og Øren, og Blodet løb af Næsen 3 Timer efter at han var kommet hjem fra Skole. Ligeledes gik jeg til Præsten og besværede mig, men fik straks det grove Svar, at han vilde prygle ham, saa længe han kunde røre en Haand. Da jeg mener, det var for haard en Trusel, og han vist ikke var berettiget til at slaa for noget, som ikke angik Skolen, og ydermere gaa ind i den nederste Klasse og paa saadan Maade at mishandle dem — blev jeg skubbet paa Døren med de Ord, at jeg kunne klage, hvor Fanden jeg vilde. Jeg har haft en Stævning til Præsten til Birkedommeren til Paategning, men da han mente, jeg skulde søge ham for den gejstlige Øvrighed, blev den sendt upaategnet tilbage igen. Saa spørger jeg til Slutning i Avisen, hvor jeg skal klage henne mod en saadan Udøvelse og Behandling, naar Birkedommeren ikke vil tage imod min Stævning.

Herpaa svarede »flere Beboere« d. 16/9 i Avisen, at Smeden selv burde have afgjort Sagen med sin Dreng, thi hans Beretninger var ikke i Overensstemmelse med Sandheden, udover at Drengen havde faaet Bank for sine Uartigheder, men det var ikke gaaet saa haardt til, som der »æmledes« om. Lærer Nielsen ville ikke godkende Smedens Fremstilling, og Pryglene, som var velfortjente, vidnede om den Opdragelse, Drengen fik hjemme, men de var ikke værre, end at han samme Dag legede paa Gaden. Og naar hans Fader spørger, hvor han skal

klage, maa Svaret blive: »Klag til Dem selv og av Drengen i Tide!«

Provst *Claudi*, Varde,⁹⁾ sendte de to Blade til Biskoppen, idet han her navnlig henledte Opmærksomheden paa de Ytringer, der tillagdes Præsten, og henstillede, at der blev afkrævet ham en Erklæring. Dette tiltraadte Biskoppen, og d. 29/9 udbad Provsten sig da en Udtalelse fra Pastor Permin om Sagen. Denne svarede (d. 6/10):

I Henhold til Deres Højærværdigheds behagelige Skrivelse af 29/9 hvori afæskes min Erklæring i Anledning af et Inserat i Vestjyllands Avis Nr. 12 fra Smed A. H. Sørensen, Sønderho, skulde jeg ikke undlade tjenstligt at melde:

Søndag d. 30. August var et mig tilhørende Badehus paa en saa ondskafuld og utilbørlig Maade blevet besudlet og molesteret, at jeg ikke godt kunde lade Sagen gaa upaatalet hen. For at komme paa Spor efter Gerningsmanden lod jeg næste Dag anstille Undersøgelse blandt Skolebørnene, hvorved Skolens øvrige Lærere var mig behjælpelige, og Lærer Nielsen opdagede da, at to Drengene af hans Klasse var de skyldige. Forseelsen viste sig saaledes at være Børnestreger, men der var for megen Ondskab deri, til at den for den offentlige Ordens Skyld kunde lades ustraffet, og skønt jeg vidste, at den nok ikke egentlig kunde inddrages under Skolens Disciplin, besluttede jeg dog at straffe Børnene i Skolen, dels fordi jeg nødig vilde paadrage dem og mig en Retssag, dels fordi baade Forældre i Menigheden og Sogneforstanderskabet ofte og gentagende havde anmodet Skolens Lærere ogsaa at paatale og straffe paa Skolen Drengenes Uartigheder udenfor Skolen, der maatte komme til vor Kundskab. Jeg gik derfor ind i Klassen for i de øvrige Børns Paa-syn at give de skyldige nogle Slag af Tampen, men da ingen Tamp var tilrede, gav jeg den ene Dreng

nogle Ørefigner og den anden nogle Slag paa Ryggen med en Pegepind, at den hele Sag kunde være afgjort, thi vistnok saa jeg, at jeg uforsigtig havde ramt den ene Drengs (Poulsens) Næse, saaledes at den blødte, men jeg var mig bevidst, at Straffen havde været lempelig — og at Drengen ikke havde taget nogen som helst Skade, fremgaar af, at begge Drengene kort efter gik til Stranden (c. $\frac{1}{4}$ Mil) og gjorde Badehuset rent, hvorefter de kom op til mig og bad om Forladelse. Samme Dags Aften kom Poulsens Moder med Drengen til mig i Præstegaarden, gjorde Undskyldninger for Sønnen, der efter hendes Sigende var forført af den anden Dreng, men beklagede sig tillige over, at Drengens Næse var lidt hoven; medens vi i Venlighed stod og samtalte, kom Smed A. H. Sørensen og begyndte paa en uforskammet Maade at overfuse mig, fordi jeg havde mishandlet hans Barn. Jeg svarede ham i al Rolighed, at Barnet var saa langt fra at være blevet mishandlet, at han tværtimod havde fortjent langt større Straf, og at Drengens hele øvrige Forhold var saadant, at det ikke havde været for meget, hvis jeg havde banket ham saa længe, som jeg kunde — den lidt vel stærke Ytring tør jeg ikke fragaa — og da han vedblev at være uforskammet, viste jeg ham Døren med den Bemærkning, at han kunde klage til rette vedkommende, hvis han følte sig forurettet. At jeg har brugt det i Inseratet anførte Udtryk, at han kunde klage, hvor Fanden han vilde, kan jeg ikke mindes (!!); jeg maa betvivle, at jeg kan have brugt det og maa benægte det, indtil det modsatte bevises!!

Saaledes er Sagen gaaet til. At jeg ikke har taget nogen Notits af Smedens Inserat, hidrører fra, at flere Beboere i senere Inserat har imødegaaet ham,

at hans hele Fremgangsmaade har vakt almindelig Indignation hos de øvrige Beboere, og at baade Lærerne og Sognebeboerne er enige i, at Straffen har været vel fortjent og i ingen Maade haardere, end jeg kunde forsvare.

Ved Indsendelse af denne Erklæring d. 13/10 henstiller Provst *Claudi*, at der ikke foretages videre mod Pastor *Permin*, da Drengene ingen Skade har lidt. Ej heller er det bevist, at Præsten har brugt de af Smeden gengivne Ytringer, da dennes Ord ifølge Lærer *Nielsens* Beretning ikke er at stole paa, og endelig bør der ikke røres ved Sagen, nu da han er befordret til et andet Embede. Da der ikke høres mere til den, maa Biskoppen have fulgt denne Henstilling.

FRA 1864.

Pra Provst *Claudi* til Biskoppen (d. 20/5 1864):

Visitationscirkulæret har jeg i Dag tilstillet Pastor *Rasmussen* i Ho, hvorefter det gaar til Pastor *Bloch* i Aal. Det er mig ikke bekendt, at der i disse Pastorater er Indkvartering andetsteds end paa *Hesselmed*, og jeg antager saaledes ikke, der kan være noget til Hinder for Visitatserne. Andetsteds stiller Sagen sig i *Janderup* og *Varde* Pastorater. I *Janderup* Præstegaard er der Indkvartering af Officerer og menige, saa jeg ikke antager, der vil kunne bydes Deres Højærværdighed et nogenlunde passende Ophold. Pastoratet selv er belagt, saa Mand og Kone næppe gerne vil være fra Hjemmet. I *Varde* er det samme Tilfældet; jeg har en Major og 7 Mand, saa jeg ikke ser mig i Stand til at modtage Deres Højærværdighed her og ikke er eller kan være sikker paa at skaffe nogenlunde passende Logi andetsteds; den halve Skole er taget til *Lazaret*, og Pladsen udenfor Kirken benyttes til Alarmplads osv. Kirkebesøget er paa Grund af Indkvar-

teringen langt under det sædvanlige og vil næppe kunne blive stort paa en Visitatsdag. Af disse Grunde tillader jeg mig at henstille, at Visitatsen i Varde og Janderup udsættes indtil videre, og at Deres Højærværdighed vilde benytte Dagene fra 1. til 5. Juni til Visitats i Henne-Lønne og N. Nebel-Lydum Pastorater, hvor der ikke er Indkvartering

Inden dette Brev blev afsendt, modtog Provsten Meddelelse fra Pastor Bloch i Aal, dateret d. 21., om at der nu var indkvarteret 3 Officerer og 80 Mand i Sognet, og da han ikke var sikker paa, at ikke ogsaa Præstegaarden blev beslaglagt, havde han udsat Tillysning i Kirken af den planlagte Visitats en Uge, for det Tilfælde at høje vedkommende maatte finde Anledning til at aflyse den.

FORSTYRRELSE AF GUDSTJENESTEN I RIBE DOMKIRKE.

Fra Biskop Daugaard til Politikammeret i Ribe (d. 29/5 1865) :

Da jeg i Gaar bivaanede Højmesse gudstjenesten i Domkirken, lød der just som Kommunionen var begyndt, med korte Mellemlum to Gange et stærkt Bulder gennem hele Kirken. Ved det sidste ilede saavel jeg som Klokker Betzer ud til den nordre Dør, hvorfra Lyden syntes at komme, for at opdage Aarsagen, og fandt vi der to Brosten liggende ved Døren, som maa antages at være kastet af en Flok Smaadrenge, som saas i vild Flugt op mod Smedegade, men som det ikke var muligt at indhente. Jeg har oftere været Vidne til ,at Børneflokket leger omkring Kirken under Gudstjenesten og forstyrrer Andagten, men saa vidt vides er det dog ikke kommet til den Yderlighed, at de har kastet Sten paa Kirkedøren. Paa disse Gadeuordener har jeg troet at burde henlede det ærede Politis Opmærksomhed og derhos at andrage paa, at der saa vidt muligt

træffes Anstalter til fremtidiggen at forebygge saadan Forstyrrelse under Gudstjenesten.

NOTER: 1) Chr. E. de Thurah (1825-45). 2) T. Chr. Tage-Müller, Biskop i Ribe (1833-49). 3) Jens Brøgger Daugaard, Stiftsprovst i Ribe (1845-50), derefter Biskop samstedts (1850-67). 4) Ægtekvinders højtidelige Indledning (Introduktion) i Kirken efter deres Barselsfærd ved Præsten, med paafølgende Offergang refererer sig i sin Oprindelse til Moselovens Renselsesskikke. Den var paabudt bl. a. i Danske Lov, men blev 1748 ophævet for Rangs-personers Fruers Vedkommende, og 1754 fritoges alle for den, for saa vidt som Ceremonien nu indskrænkedes til, at Præsten sidst i sin Prædiken nævnede de paagældendes navne for Menigheden med en kort »Formaning og Ønske«, hvorefter der ofredes. Skikken holdt sig nogle Steder længe, paa Landet helt ind i dette Aarhundrede. - Kanceliskrivelsen 1777 omhandler særlige Forhold i Ribe. 5) C. A. Tetens (1842-66). 6) Joh. Sigism. Schmidt (1850-62). 7) C. C. Müller (1854-71). 8) C. C. Permin (1857-63). Forflyttet til Roslev i Salling. 9) S. Nic. Claudi (1853-66, Provst 1858).
